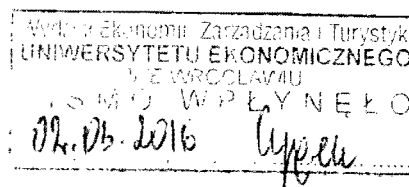

Prof. dr hab. Andrzej Kaleta

Wrocław, 26 lutego 2016

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Katedra Zarządzania Strategicznego

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Tomasza Weremija pt.
„Konkurencyjność i innowacyjność małych i średnich przedsiębiorstw na
rynku paliw płynnych w Polsce”

1. Uwagi wstępne.

Podstawą wydania niniejszej opinii jest pismo prof. dr hab. Marka Walesiaka Dziekana Wydziału Ekonomii, Zarządzania i Turystyki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu z dnia 31.12.2015 dotyczące sporządzania recenzji rozprawy doktorskiej mgr Tomasza Weremija.

Tematyka badawcza podejmowana w recenzowanej dysertacji jest bez wątpienia interesująca z naukowego punktu widzenia. Konkurencyjność i innowacyjność małych i średnich przedsiębiorstw to problem wciąż niedostatecznie zbadany, zwłaszcza w polskich realiach. Wartościowe jest zwłaszcza powiązanie konkurencyjności z innowacyjnością co w odniesieniu do małych przedsiębiorstw jest punktem widzenia relatywnie słabo eksponowanym.

Walorem realizowanego projektu badawczego wydaje się jego ukierunkowanie sektorowe. Co więcej sektor paliw płynnych jest bez wątpienia ciekawym, a zarazem oryginalnym obszarem badań. Jest on zdominowany przez duże przedsiębiorstwa przez co konkurencyjność mniejszych podmiotów jest trudna do osiągnięcia. Ich innowacyjność jako źródło przewagi konkurencyjnej to podejście, które można uznać za niestereotypowe. Badanie działań podejmowanych w tym obszarze może prowadzić do ciekawych obserwacji i wniosków o znaczącej randze naukowej.

Należy przy tym zaznaczyć, że konsekwencją tak wyznaczonego obszaru badań jest ich nieco ograniczona wartość poznawcza, a zwłaszcza aplikacyjna. Wyraźna specyfika sektorowa powoduje, iż pozyskana wiedza odnosi się ściśle do rynku paliw płynnych, ale bardzo trudno ją uogólniać i odnosić do innych działań gospodarki. Jest to akceptowalna konsekwencja zawężenia obszaru badawczego zawsze umożliwiającą pogłębianie rozpoznania kosztem uniwersalności

tworzonego obrazu. W przypadku rozpraw doktorskich można to uznać za naturalne podejście badawcze. Tym samym projekt badawczy podejmowany przez mgr Tomasza Weremija można uznać za wartościowy naukowo.

2. Uwagi ogólne.

Cel główny rozprawy, za który uznano: „identyfikację obszarów oraz uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, które wpływają na konkurencyjność MSP na rynku paliw płynnych w Polsce” można uznać za poprawny choć sformułowano go w sposób dość ogólny. Brakuje w nim wyeksponowania tytułowego problemu innowacyjności jako czynnika przewagi konkurencyjnej. Rozpoznanie czynników i uwarunkowań konkurencyjności nie jest też tożsame z identyfikowaniem sposobów konkurowania przedsiębiorstw.

Dobrze się stało, że nie dość precyzyjny cel główny został przekonująco rozwinięty w celach szczegółowych. Tu pojawił się problem innowacyjności jako sposobu konkurowania. Dodano analizę specyfiki sektora oraz czynników przesądzających o konkurencyjności przedsiębiorstw. Tak wyrażone cele szczegółowe dobrze uzupełniają się i zadowalająco doprecyzowują metodę realizacji celu podstawowego.

Wątpliwości wzbudza sposób sformułowania hipotez badawczych. Hipoteza główna stwierdzająca, iż „konkurencyjność MSP zależy od przyjętej strategii konkurencji, dostosowanej do trendów określonych przez liderów rynku paliw” jest skądinąd interesująca, ale nie wiąże się ściśle z tytułem ani celem pracy, a ponadto jest bardzo trudna do bezpośredniego zweryfikowania. Nie jest jasne dlaczego konkurencyjność ograniczono do naśladownictwa liderów, a nie uwzględniono czynnika innowacyjności. Można domniemywać, że chodziło Autorowi o innowacje przejmowane od podmiotów dominujących, ale nie zostało to wyartykułowane. Wyjątkowo trudny do jednoznacznej oceny jest też wpływ strategii na konkurencyjność przedsiębiorstw, jako, że nie jest to zależność bezpośrednia, a czynników przesądzających o konkurencyjności przedsiębiorstw obok strategii jest bardzo wiele.

Hipotezy pomocnicze nie są przekonujące. 1 i 4 dotyczące uwarunkowań prawnych i szarej strefy istotnie odbiegają od podstawowej tematyki badawczej. Wartościowsza jest hipoteza 2 wskazująca, że wysoka konkurencyjność małych przedsiębiorstw jest gwarancją ich przetrwania na rynku paliw, ale jest to z jednej strony stwierdzenie dość oczywiste, a z drugiej strony niemożliwe do weryfikacji gdy nie doprecyzowano jak rozumieć wysoką konkurencyjność.

Niewątpliwie najbardziej znacząca, a zarazem interesująca jest hipoteza 3 stwierdzająca pozytywny wpływ innowacyjności liderów rynku na konkurencyjność mniejszych przedsiębiorstw. Przypuszczenie tego typu jest dość zaskakujące i niewątpliwie ważne dla rozpoznania problematyki konkurencji w sektorze, a zatem warte weryfikacji.

Metody badawcze zastosowane dla realizacji celów badawczych i weryfikacji hipotez można uznać za trafnie dobrane. Studia literaturowe stanowią wartościową podstawę dla badań empirycznych. Charakteryzują zarówno konkurencyjność, jak i innowacyjność, odnosząc te problemy do specyfiki sektora MSP co ściśle odpowiada przedmiotowi i koncepcji badań. Stanowi to dobry punkt wyjścia dla badań będących podstawą empirycznej części pracy. Za walor badań empirycznych można uznać połączenie badań ankietowych i to prowadzonych w stosunkowo dużej skali ze studium przypadku. Problemem w tym wypadku jest jedynie nie do końca jeszcze wkomponowanie owego studium przypadku w ogólny tok rozważań. Zostało ono poświęcone projektowi Lotosu, a więc przedsiębiorstwa dużego, a jego koncentracja na problematyce jakości, także w małych przedsiębiorstwach partnerskich nie do końca pokrywa się z tytułowymi problemami konkurencyjności i innowacyjności. Pomimo powyższych zastrzeżeń zastosowaną w pracy metodę badawczą można uznać za satysfakcjonującą.

Rozprawa składa się z czterech rozdziałów, z których rozdział pierwszy ma charakter typowo teoretyczny, rozdział czwarty jest typowo empiryczny, oparty na oryginalnych badaniach. Rozdziały drugi i trzeci łączą rozważania ściśle teoretyczne o charakterze literaturowym, z elementami analizy sektorowej opartej na informacjach wtórnych z prawdopodobnie oryginalnie opracowanym opisem przypadku. Przeplatanie różnych punktów widzenia z jednej strony tworzy wszechstronny obraz sytuacji, ale jednocześnie nieco utrudnia śledzenie wywodu czytelnikom. Szkoda, że Autor nie zebrał w jednym rozdziale teoretycznych rozważań na temat konkurencyjności, innowacyjności przedsiębiorstw w odniesieniu do specyfiki sektora MSP. Wówczas rozdział kolejny stworzyłby bardziej klarowny obraz sektora paliw płynnych, dając jednocześnie podstawę do charakterystyki procesów konkurowania i działań innowacyjnych w tym obszarze. W dalszej części można by wówczas reprezentować oryginalne badania empiryczne. Taka struktura tekstu byłaby niewątpliwie bardziej przyjazna czytelnikom dysertacji. Tym niemniej i obecnym kształcie tekst jest dostatecznie czytelny i zawiera podstawowe ujęcia problemu ważne dla realizacji celów badawczych.

3. Uwagi odnoszące się do poszczególnych rozdziałów pracy.

Rozdział pierwszy dysertacji poświęcony został źródłom konkurencyjności i kierunkom rozwoju sektora MSP. Podstawą rozważań jest dość ogólna i niezbyt oryginalna prezentacja problematyki przedsiębiorczości i specyfiki małych przedsiębiorstw, która stanowi mimo to satysfakcjonujący punkt wyjścia dla dalszych analiz teoretycznych.

Dużą wartość merytoryczną ma część poświęcona konkurencyjności MSP. Problem jest ważny z naukowego punktu widzenia, choćby ze względu na brak jednoznacznego stanowiska w tej sprawie. Istotne są zwłaszcza rozważania na temat istoty konkurencyjności, jej źródeł i przejawów. Szkoda jedynie, że Autor nie wyeksponował w tym miejscu dostatecznie specyfiki małych przedsiębiorstw.

Prezentację ogólnej problematyki innowacyjności uznaję za wartościową i ważną dla dalszych rozważań ze względu choćby na tytuł pracy i cele badawcze. Nieco zabrakło w tym miejscu jedynie odniesienia innowacyjności do konkurencyjności skoro w koncepcji badawczej zostały one potraktowane jako wzajemnie powiązane.

Interesujące ze względu na dogłębność i aktualność ujęcia są rozważania na temat kierunków i wyzwań rozwoju małych przedsiębiorstw w Polsce. Nieco razi jedynie w tym miejscu jednostronność ujęcia skoncentrowanego w zasadzie na problematyce wspierania przedsiębiorstw w praktyce Unii Europejskiej co jest bez wątpienia kluczowym, ale nie jedynym czynnikiem warunkującym przyszłość sektora.

Rozdział drugi dotyczący analizy rynku paliw płynnych w Polsce stanowi w zamyśle Autora obszerną, wieloaspektową analizę sektorową i ma wartość zarówno jako samoistna monografia oceniająca sektor jak też jako integralna część pracy poświęconej określonym zjawiskom o wymiarze sektorowym.

Dyskusyjne jest wkomponowanie w tok analizy ogólnych, skądinąd interesujących rozważań na temat łańcuchów dostaw. Autor nie odniósł ich bezpośrednio do sektora paliw co powoduje pewien dysonans w stosunku do tytułu rozdziału. Tym niemniej można to uznać za, w pewnym stopniu, przydatne tło dla dalszej, bardzo dogłębnej charakterystyki rozwiązań logistycznych w sektorze paliwowym.

Walorem jest szczegółowa charakterystyka struktury sektora, modelu ekonomicznego, metod sprzedaży, barier rozwoju. Przedstawiono w tym miejscu bardzo dużo szczegółowych informacji.

Nieco zabrakło jedynie bardziej szczegółowego wyeksponowania udziału małych i średnich przedsiębiorstw co byłoby uzasadnione ze względu na temat pracy.

Interesujące są teoretyczne rozważania na temat przewagi konkurencyjnej, ale nie zostały one przekonująco wkomponowane w strukturę rozdziału. Jako nie odnoszące się bezpośrednio do rynku paliw płynnych pasowałyby raczej do rozdziału pierwszego niż drugiego.

Przedmiotem zainteresowań kolejnego, trzeciego rozdziału pracy są rozwiązania innowacyjne w budowaniu przewagi konkurencyjnej małych i średnich przedsiębiorstw w transporcie paliw płynnych. Nie jest do końca jasno wyjaśnione dlaczego skoncentrowano się w tym miejscu jedynie na transporcie paliw skoro całość pracy i wcześniejszy tekst odnosi się do całego sektora paliwowego. Można jednak uznać wyeksponowanie tej części badań za zasadne ze względu na fakt iż sfera transportu paliw wydaje się istotnym polem działania dla małych przedsiębiorstw, na tle pozostałych segmentów sektora paliwowego. Także dostęp do ciekawych materiałów na temat działań innowacyjnych w danej dziedzinie może uzasadniać ich szerokie zaprezentowanie.

Rozdział ten zawiera interesujące studium dotyczące sektora transportowego, wartościowe samo w sobie, choć nie powiązane w tekście ze specyfiką sektora paliwowego. Podobnie ciekawy jest przegląd legislacyjnych uwarunkowań zarządzania jakością uznanych za przesłankę innowacyjności choć i on nie jest bezpośrednio podporządkowany głównym wątkom badawczym pracy. Zarządzanie jakością można uznać za przesłankę innowacyjności czy jeden z jej wymiarów, ale trudno je z innowacyjnością utożsamiać.

Bardzo szczegółowo opisane procesy identyfikowania jakości paliw w transporcie odbiegają co prawda od głównych wątków badawczych pracy, ale stanowią wartościowe wprowadzenie do charakterystyki przypadku, który dotyczy działań innowacyjnych dotyczących akurat tego aspektu działalności sektora paliw. Opis innowacyjnego projektu Lotosu jest interesującą ilustracją możliwości podnoszenia konkurencyjności przedsiębiorstw poprzez innowacje z tym, że tytułowego problemu konkurencyjności i innowacyjności małych przedsiębiorstw dotyczy jedynie podrozdział. Obrazuje głównie możliwości osiągnięcia konkurencyjności przez duże przedsiębiorstwa do jakich zalicza się Lotos, choć jest to jednocześnie oferta składana małym przedsiębiorstwom partnerskim. Warto przy tym zauważyć, że nawet jej skuteczne wykorzystanie trudno będzie uznać za przejaw innowacyjności tych podmiotów.

Końcowy, czwarty rozdział pracy stanowi jej ukoronowanie, gdyż prezentuje oryginalne badania Autora charakteryzujące konkurencyjność i innowacyjność małych i średnich przedsiębiorstw na rynku paliw płynnych w Polsce.

Imponująca jest skala przeprowadzonego badania obejmująca aż 247 podmiotów reprezentujących zarówno sektory transportu jak i dystrybucji paliw. W tekście zamieszczono bogatą charakterystykę próby, która dowodzi wartości badania wynikającej z reprezentatywności danych.

Badanie pozwoliło rozpoznać uwarunkowania konkurencyjne w sektorze. Zidentyfikowano je w sposób pośredni poprzez pytania dotyczące czynników wpływających na bieżące funkcjonowanie przedsiębiorstw. Choć nie jest to obraz precyzyjnie opisujący konkurencyjność to wydaje się wartościowym jej odzwierciedleniem.

W odrębnej części badania zidentyfikowano ocenę konkurencyjności przedsiębiorstw w opinii ankietowanych. Można mieć pewne zastrzeżenia co do wiarygodności uzyskanego obrazu w sytuacji gdy nie doprecyzowano przejawów owej konkurencyjności, a ograniczono się do ogólnej opinii, która może być skażona zawyżoną samooceną. Tym niemniej uzyskane informacje można uznać za interesujące. Szczególnie wartościowe są opinie na temat czynników decydujących o konkurencyjności przedsiębiorstw. Szkoda, że ich prezentacja w tabeli na stronie 162 jest niezbyt czytelna. Bardzo interesujące są opinie uzyskane na temat działań służących wzrostowi konkurencyjności badanych przedsiębiorstw.

Pewną słabością przeprowadzonych badań jest relatywnie słabe wyeksponowanie tytułowego problemu innowacyjności przedsiębiorstw i jej wpływu na konkurencyjność. Problem ten uwzględniono jedynie analizując wpływ innowacyjności na jakość paliw, nie rozpatrując bezpośrednio wynikającej stąd konkurencyjności. Ograniczono się w tym wypadku do badań paliw w firmach korzystających z innowacji Lotosu. Powstaje w ten sposób interesujący obraz efektów zrealizowanego projektu, ale trudno tą drogą wyrobić sobie opinię na temat innowacyjności przedsiębiorstw, tym bardziej, że przedstawiony obraz w żaden sposób nie jest skorelowany z wcześniej prezentowanymi badaniami ankietowymi.

Zakończeniem rozdziału empirycznego jest syntetyczne podsumowanie wyników badań. Dobrze, że Autor pokusił się o taką syntezę. Szkoda, że nie zdołał w tym miejscu doprecyzować relacji pomiędzy obiema odrębnymi jego częściami.

4. Konkluzja.

Recenzowana rozprawa doktorska ma ewidentne walory. Zaliczam do nich:

- Zadowalającą część teoretyczną na temat przedsiębiorczości i konkurencyjności,
- Dogłębne, wartościowe studium sektora paliwowego, kompleksowo obrazujące jego stan i warunki konkurencyjności,
- Wartościowe, oryginalne badania opinii na temat uwarunkowań i stanu konkurencyjności przedsiębiorstw sektora paliwowego w Polsce,

Za wady recenzowanej rozprawy uznaję:

- Wprowadzenie do pracy problemu innowacyjności, który nie został wyeksponowany w sposób konsekwentny (także w celu pracy),
- Nie do końca wkomponowany w ciąg rozważań opis projektu innowacyjnego Lotosu, włącznie z wynikami badania jego efektów.

Uwzględniając powyższe uwagi na temat dysertacji doktorskiej mgr Tomasza Werenija stwierdzam jednoznacznie, że jest ona wartościowym wkładem do badań nad konkurencyjnością i innowacyjnością małych i średnich przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki sektora paliwowego w Polsce.

Zgodnie z wymogami stawianymi tego typu pracom w Ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki z dnia 14 marca 2003 roku w mojej opinii rozprawa stanowi wartościowe rozwiązanie problemu naukowego jakim jest rozpoznanie uwarunkowań konkurencyjności małych i średnich przedsiębiorstw sektora paliwowego w Polsce.

Doktorant wykazał się satysfakcjonującą wiedzą teoretyczną dotyczącą podejmowanych tematów. Trafnie dobrał metody badań empirycznych, we właściwy sposób przeprowadził badania, w zadowalający sposób przedstawił ich wyniki.

Konkludując wnoszę o dopuszczenie rozprawy do publicznej obrony przed Radą Wydziału Ekonomii, Zarządzania i Turystyki Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

Wrocław, 26 lutego 2016 roku

Andrzej Kaleta

